

*Корнієцький Олександр Владиславович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0001-9668-2621*

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ АГРОСЕКТОРА

Корнієцький О. В. Значення державної фінансової підтримки агросектора.

У статті розглянуто фінанси підприємства, як підґрунтя фінансової системи країни, оскільки вони суттєво впливають на її фінансовий стан, що потребує поліпшення фінансової діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності в усіх сферах діяльності агросектору. Фінансам підприємств різних галузей властиві певні загальні та специфічні ознаки, які треба брати до уваги при розробці стратегічних планів. Загальною ознакою фінансів підприємств є те, що вони виражають сукупність економічних (грошових) відносин, пов'язаних з розподілом вартості валового внутрішнього продукту. Специфічні ознаки фінансів підприємств виражають грошові відносини, що залежать від первинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту, формування та використання грошових доходів і децентралізованих фондів. Потреба в державній фінансовій підтримці обумовлена не тільки економічними чинниками, а насамперед їх функціональністю сільськогосподарського виробництва, що виробляє не тільки товари, але й незамінні суспільні товари (послуги) некомерційного характеру, найважливішими з яких є продовольча безпека, економічні умови існування сільського населення, відновлення селянства, підтримка екологічної рівноваги, збереження біорізноманіття, стійкий розвиток та зменшення бідності.

Ключові слова: фінансові ресурси, соціально-економічні процеси, стратегічні пріоритети, аграрний сектор, державна фінансова підтримка, фінансове регулювання, бюджетне інвестування.

Постановка проблеми. Фінансова економічна політика в кінцевому підсумку повинна дозволити створити ефективно діючий агропромисловий комплекс, що задовольняє як внутрішні потреби, так і потреби експорту сільськогосподарської продукції. Разом з тим трансформаційні процеси в агросекторі напевно чи будуть успішно реалізовані, якщо одночасно не будуть прийняті заходи для зміни умов і факторів, що визначають закономірності відтворювального процесу в сільському господарстві, що можуть у значній мірі гальмувати (і реально гальмують) прогресивні починання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом дослідження впливу фінансової сфери на економічний розвиток і спроможність ефективної політики держави перебували у центрі уваги дослідницької діяльності багатьох українських економістів, таких як Антонюк О.А., Білик М.Д., Буряк Л.Д., Бородіної О.С., Гайдуцького А.П., Галушка В.П., Дьоміна О.Б., Козака Ю.П., Клишко Г.Н., Костіна Н.І., Луцишин З.О., Мишкіна Ф.С., Михасюка І.В., Саблука П.Т., Чепурнов І.А. та ін. Посилений інтерес українських науковців до фінансових питань значною мірою пов'язаний з ускладненням фінансової системи і проблемами сьогодення. З нашої точки зору, найважливішим питанням фінансів являється запровадження ефективного фінансового механізму, який адаптований до ринкових взаємодій, з метою координації дій економічних суб'єктів.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення фінансів підприємств як економічних відносин, пов'язаних з формуванням грошових потоків, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання у процесі відтворення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктом державного впливу є фінансові ресурси господарюючих суб'єктів. Серед проблем, які гальмують активну життєдіяльність економіки країни, є обмеженість фінансових ресурсів та технологічна потреба в них на рівні 100 млрд дол. [2].

Фінансове становище багатьох підприємств залишається важким: понад 50 відсотків усієї кількості підприємств, а в агропромислому комплексі – 86% – залишаються збитковими. Частина цих підприємств підтримує свою діяльність за рахунок нагромадження боргів, передусім через несплату за спожиті енергоносії і значну заборгованість перед бюджетом, та безплатного використання матеріальних ресурсів державного резерву [3]. Таке становище нині усугубляється в аграрному секторі і потребує негайних мір по виправленню фінансового становища аграрних підприємств.

Обґрунтуванням державної підтримки сільського господарства можуть служити наступні причини, це: забезпечення національної безпеки держави, як основна галузь – виробник продовольства; розвиток сільських територій, як важливий соціально-економічний фактор; ціни і доходи в сільському

господарстві, які взаємозв'язані з фінансовою стійкістю аграрного сектору; створення екологічно-чистого продовольчого виробництва на базі унікального земельного ресурсу та інноваційних технологій.

Неспроможність ринкових регуляторів повністю забезпечити ефективне функціонування сільського господарства призвело до значних фінансових витрат вітчизняних суб'єктів господарювання і незбалансованості аграрного ринку. Сільське господарство має унікальну сукупність характеристик як нееластичний попит, швидкість технологічних змін, конкурентна структура і високий рівень «фіксованих» активів, які породжують не рівноважні умови його функціонування [4]. А тому без державної фінансової підтримки сільськогосподарського підприємства неспроможні вести розширене відтворення і досягти збалансування власних фінансів. Традиційно виділяють два основних джерела фінансової підтримки сільського господарства: забезпечення розширеного виробництва завдяки високим цінам на сільськогосподарську сировину і продовольчі товари, тобто це джерело відносять на споживача, або ж за рахунок бюджетних виплат, тобто за рахунок платників податків.

Аргументами обґрунтування державної підтримки сільського господарства в європейській спільності, які склалися є напрями:

- прямі бюджетні витрати суб'єктам господарювання, що включають в собі: підтримку ринкових цін, виплати на основі загальних доходів фермерів, проміжних затрат виробництва, виплати за якість продукції та інші видатки бюджету, що безпосередньо стимулюють виробничу діяльність;

- бюджетна підтримка сільських територій, що стосується захисту навколишнього середовища, будівництво інженерних і комунікаційних споруд, будівництво об'єктів соціально-побутового призначення, заходи з покращення демографічної ситуації в сільській місцевості;

- загальні послуги сільському господарству. Це фінансування аграрної науки та освіти, інспекційних служб, захист рослин і тварин, селекції в рослинництві і тваринництві, інформаційних і консультаційних служб та ін.;

- структурна підтримка сільського господарства (інвестиційних проектів), шляхом застосування лізингу, прямої участі держави у проектах.

Останні три напрями належать до заходів, які не підлягають скороченню в рамках СОТ та не обмежуються у фінансуванні, отже,

саме на даних напрямках повинно бути сконцентрований фінансовий державний вплив на розвиток сільського господарства України [2].

За розповсюдженими даними ОСЕР, при використанні таких заходів як система інтервенційних цін, щоб збільшити дохід господарюючого суб'єкта на 1 гривню, необхідно забрати 3-4 гривні у споживачів і платників податків. А виплати на підтримку доходів сільських господарств, що пов'язані з заходами «зеленої скриньки» (що не підлягають скороченню) є ефективнішими і близько 90% від кожної гривні такої підтримки надходить до виробника. Крім того, вищезгадані заходи спрямованні на підвищення доходів підприємств, але не сприяють підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства в довготривалій перспективі.

Проваджувана економічна політика в кінцевому підсумку повинна дозволити створити ефективно діючий агропромисловий комплекс, що задовольняє як внутрішні потреби, так і потреби експорту сільськогосподарської продукції. Разом з тим трансформаційні процеси в агросекторі навряд чи будуть успішно реалізовані, якщо одночасно не будуть прийняті заходи для зміни умов і факторів, що визначають закономірності відтворювального процесу в сільському господарстві, що можуть у значній мірі гальмувати (і реально гальмують) прогресивні починання.

Для вирішення питань матеріально-речовинної і грошової незбалансованості, а також низького рівня задоволення потреб населення в продуктах харчування економіка агросектору має у своєму розпорядженні достатніми в стратегічному відношенні ресурсами. У розрахунку на душу населення Україна практично перевершує європейські країни по кількості посівних площ, зайнятих під основні сільськогосподарські культури. У той же час врожайність цих культур в Україні значно менше: по зерновим і цукрової буряком – ледве більше половини їх обсягу в європейських країнах, а по картоплі – ледве більше 1/3. Цілком зрозуміло, що при такій врожайності з метою забезпечення росту валових зборів треба було збільшити оранку ґрунтів, що в Україні складає до 60% загальної площі, у той час як у європейських країнах на оброблювані ґрунти приходить 30,8% [6].

Перехід до ефективної конкурентоспроможної діяльності аграрного сектора неможливо без успішного виконання державою її основних економічних функцій: забезпечення ефективності, справедливості і

сприяння макроекономічному зростанню і стабільності.

Характерними рисами державного клімату з стійкою життєздатністю економіки і її регулюванням є планування на всіх рівнях управління, запровадження державних методів впливу на макроекономічне середовище, формування відповідного економічного механізму регулювання діяльності господарюючих суб'єктів та їх взаємозв'язків.

Держава, яка являється власником засобів виробництва і головним господарем, для забезпечення своєї економічної ролі має створити досконалу фінансову систему та дієву фінансову політику. Головними інституційними умовами мають бути:

- формування і закономірний процес дотримання процедур прийняття і виконання дотримання процедур прийняття і виконання бюджетних рішень щодо напрямків бюджетних податків;

- створення доступної інформаційно-моніторингової системи щодо фінансових операцій держави для забезпечення прозорості контролю і аудиту цільового використання державних коштів [7].

Неспроможність механізму ринку забезпечити ефективний розподіл доходів та інших фінансових ресурсів являються важливою причиною підтримки державою діяльності сільськогосподарських підприємств, але доцільність цієї підтримки в кожному конкретному випадку потребує економічного обґрунтування. Наукові дослідження свідчать, що в забезпеченні фінансової стійкості суб'єктів господарювання особлива роль належить державі. При чому доцільність втручання держави найбільш відчутна в наступних позиціях:

- розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності за умови підвищення якості сучасного науково-технічного рівня галузей;

- розвиток інфраструктури зв'язку з реальною потребою ринкових суб'єктів;

- фінансування науковомісткістих технологій, науки, освіти, охорони здоров'я;

- тимчасовий захист вітчизняних виробників від конкуренції;

- відкритість і прозорість фінансової підтримки, забезпечення контролю і аудиту.

«Головна ціль державного регулювання полягає в забезпеченні умов для стабільного, неперервного процесу відтворення національного господарства як єдиного цілого, інтегрованої системи і досягнення на цій основі росту економічної ефективності на макрорівні й міжнародної конкурентоспроможності та економічної безпеки розвитку» [8].

Держава з допомогою різних методів та інструментів стимулює економічне зростання, стимулює інфляцію, забезпечує стійкість національної валюти і т.п., визначає умови необхідних пропорцій і масштабів розвитку. Важливими умовами виконання державних функцій управління і регулювання соціально-економічних процесів, як підтверджує практика розвитку економіки країн-лідерів, є прогнозування, стратегічне планування і програмування.

Бюджетне програмування є невід'ємною складовою програмування національної економіки в частині, що реалізується засобами бюджетних коштів. Воно є основним елементом комплексу фінансового впливу на конкретний господарюючий суб'єкт. У загальному вигляді ми представили систему державного фінансового впливу на агросектор АПК (рис. 1).

Вибрані стратегічні бюджетні пріоритети є ключовими орієнтирами, які перебувають під безпосереднім контролем вищого керівництва країни. Бюджетні програми, спрямовані на реалізацію стратегічних пріоритетів, мають отримувати державну підтримку. Стратегічні пріоритети балансуються з напрямами соціально-економічного розвитку країни, з фінансовими ресурсами з урахуванням циклічних коливань національної і світової економік.

Державна фінансова підтримка підприємств аграрного сектора і інноваційний розвиток сфери АПК реалізується через цільові програми. Комплекс взаємопов'язаних заходів і заходів цільових програм спрямованих на розв'язання найважливіших проблем окремих галузей в т.ч. сільськогосподарській, або регіонів, і здійснюється з використанням коштів Держбюджету.

Інформаційно-аналітичне забезпечення фінансового регулювання розвитку галузі, управління і аналізу ефективності вкладення фінансових ресурсів забезпечує моніторинг макропоказників. Він передбачає оцінку існуючого стану національного і галузевих економік, визначає хід і результати впливу фінансів на функціонування економіки, тобто здійснює контроль ефективності державного регулювання.

Моніторинг макропоказників є одним з найдієвіших інструментів інформаційно-аналітичного забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів, це:

- макропоказники соціально-економічного розвитку;

- звітність щодо надходжень до бюджетів усіх рівнів за джерелами формування;

- дані щодо адміністрування податкових і митних платежів;
- державне фінансування витрат, які здійснюються з бюджетів усіх рівнів;
- залучення внутрішніх і зовнішніх запозичень до бюджетів усіх рівнів і визначення джерел для їх погашення і обслуговування;
- боргова політика;
- результати фінансового контролю;
- державні цільові програми;
- капітальні трансфери і капітальні видатки;
- фінансові плани підприємств державного сектору економіки тощо.

Регулярне здійснення прогнозування, планування і програмування економіки і її секторів на основі системи моніторингу показників є необхідною умовою ефективного регулювання фінансових коштів держави.

Серед проблем, які гальмують економічну динаміку в Україні, чільне місце належить обмеженості ресурсів. Експерти називають цифру у 100 млрд дол., як таку, що характеризує додаткові капітальні інвестиції для розвитку: енергетики (30%), захисту навколишнього середовища (15%), житлово-комунальних послуг (14%), охорона здоров'я, освіти та соціального захисту (9%), сільського господарства і земельної реформи (6,5%), транспорт (5%), розвиток ринкових інститутів (4%) та інші (16,5%) [9].

Для «подолання» цієї цифри можна виділити декілька напрямків докладання зусиль. Це, по-перше, збільшення обсягів бюджетного інвестування; по-друге, стимулювання різних форм акумулювання коштів; по-третє, досягнення симетричності між потоком і структурою заощаджень, а також потоком і структурою інвестицій; по-четверте, використання потенціалу зовнішніх запозичень.

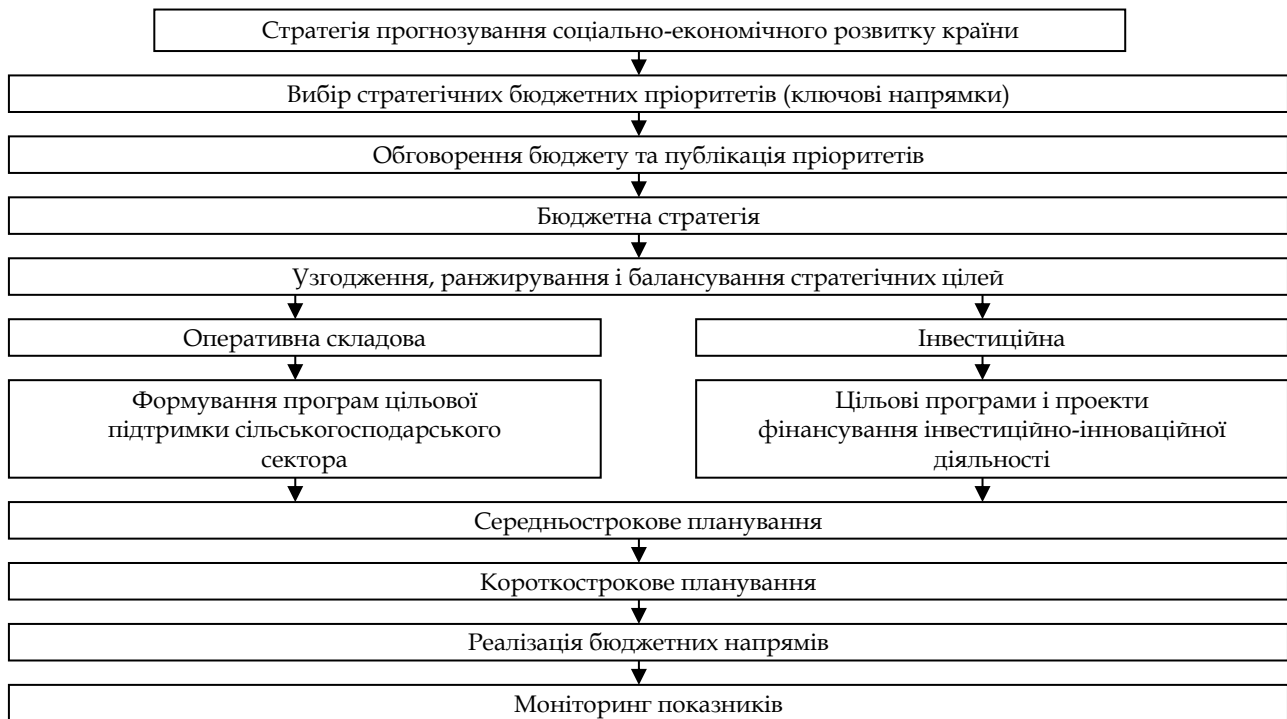

Рис. 1. Складові системи державного фінансового регулювання розвитку агросфери

Оскільки в Україні бюджетний тип економічного зростання економіки, то в першу чергу необхідно посилити інвестиційний напрям використання бюджетних коштів, які здатні дати первинний поштовх економічній динаміки. Рівень державних інвестицій в основний капітал в бюджеті України значно нижчий європейських країн. В 2018 році в порівнянні з попереднім роком темп росту капітальних інвестицій в аграрний сектор економіки значно сповільнилося. При цьому в цілому по країні частка аграрного виробництва у вкладеннях за 9 місяців цього року теж

зменшилася (-2,4%) у порівнянні з показниками трьох кварталів минулого року – до 13,4%. Не дивлячись на уповільнення темпів зростання вкладень капіталу в сільське господарство воно залишається пріоритетним. У розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій в харчову промисловість вкладення в сільське господарство становлять 3,08 грн. Хоча значення цього показника дещо менше в порівнянні з відповідним періодом минулого року – 3,17 грн, воно свідчить про пік фази інвестиційної пріоритетності сільського господарства.

Тобто спостерігається тенденція недоцілюного розподілу вітчизняних фінансових коштів в умовах всебічного розвитку технічного рівня економік зарубіжних країн. Вихід полягає у переорієнтації та перерозподілі бюджетних коштів. Держава може сприяти розширенню ресурсної бази не тільки прямо, здійснюючи інвестиції у певні галузі за рахунок бюджетних коштів, але й непрямо, забезпечуючи нормальний міжгалузевий перелив інвестиційних ресурсів.

Державна підтримка галузей повинна бути селективною відповідно пріоритетам розвитку економіки і передбачати для агросектору заходи:

- запровадження пільг для банків, які кредитують пріоритетні галузі і інноваційні програми;

- створення спеціальних фінансових установ з цільового кредитування;

- запровадження спеціальних механізмів переобліку векселів підприємств у центральному банку;

- податкове стимулювання залучення коштів на цілі розвитку;

- розвиток фондового ринку, кредитних спілок, інвестиційних компаній, спеціалізованих іпотечних, будівельних, кооперативних і пенсійних фінансово-кредитних установ, та збалансування структури українського фінансового сектора.

Визначено, що масштаби приросту економічної динаміки в значній мірі залежать від інвестиційної сфери, тобто інвестиційного попиту і пропозиції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. З використанням спеціальних фінансових механізмів і інструментів ресурси направляються до тих галузей і на ті потреби, які впливають на тип економічного розвитку і дають сигнал ринку відносно загального характеру фінансових цілей і завдань. В цих діях важливо правильно використати напрями економічних відносин, пов'язаних з рухом коштів, щоб привести економіку до

позитивних результатів. Тобто державні фінансові механізми є способом ведення господарчої діяльності у відповідності з об'єктивними законами. Оскільки фінансові механізми потребують персоніфікації, тобто кожна галузь потребує свій набір фінансових механізмів відносно галузевої специфіки. А широкий набір напрямів розвитку потребує пріоритетів для фінансування. З огляду на закладене в новий бюджет скорочення обсягів державної підтримки, в поточному році слід очікувати подальшого уповільнення інвестиційної активності в сільському господарстві. А це зумовить негативний вплив на приріст валового внутрішнього продукту, оскільки між показниками капітальних інвестицій на 1 га сільгоспугідь і валового регіонального продукту існує взаємозв'язок – коефіцієнт регресії становить 0,6%. Тому необхідні додаткові заходи по активізації інвестиційної активності в сільському господарстві та інших секторах аграрної економіки, здійснення яких в умовах посилення військових і інших погроз досить проблематично.

Важливість і необхідність фінансової підтримки суб'єктів підприємництва в сільському господарстві зумовлена соціально-економічними і природними особливостями їх функціонування та світовим досвідом розвитку агропромислового комплексу. В умовах активізації інтеграційних процесів та надбання Україною повноправного членства в Світовій організації торгівлі (СОТ), стає об'єктивною необхідністю дотримання Україною положень угод СОТ і виконання домовленостей досягнутих у ході переговорного процесу, зокрема щодо доступу на ринок сільськогосподарських і продовольчих товарів; санітарних, експортної конкуренції в сільськогосподарській і продовольчій торгівлі, а також державної підтримки сільського господарства [2]. Обсяги державної підтримки залежать від двох основних факторів: реальної потреби у такій підтримці сільського господарства; фінансових можливостей держави.

Література.

1. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності в Україні / За ред. *П.Т. Саблука*. К.: ННЦ ІАЕ, 2005. 242 с.
2. *Гайдуцький А.* Інвестиційні аспекти вступу до СОТ для аграрних секторів країн Центральної і Східної Європи. *Економіка України*. 2006. №7. С. 83-91.
3. *Галушко В.П., Діброва А.Д., Діброва Л.В.* Методологічні та практичні аспекти оцінки рівня державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників в Україні. *Економіка АПК*. 2006. №3. С. 3-15.
4. *Кропивко М.Ф.* Методичний підхід до формування організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сільського господарства. *Економіка АПК*. 2006. №11. С. 13-21.
5. *Фінанси підприємств: Підручник / А.М. Поддєрьочін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін.; 5-те вид., перероб та допов.* К: КНЕУ, 2004. 546 с.

6. **Рибак С., Лазерник Л.** Фінансові аспекти економічного зростання в Україні. *Економіка України*. №3. 2007. С. 22-32.
7. **Скачек Н.Ю.** Статистичний аналіз ефективності державної підтримки сільсько-господарських товаровиробників в Україні / Ефективність використання ресурсного потенціалу в умовах сталого розвитку сільсько-господарства. Харків, ХНАУ. 2007. С. 91-93.
8. **Шацька С.** Вплив податкової системи на фінансовий стан підприємств. *Вісник Київського державного університету технології та дизайну*. Збірник наукових праць. 2001. №2. с. 5-10.
9. Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / **Ф.О. Ярошенко, В.М. Геєць** та ін. К.: НДФІ, 2004. с. 114.
10. Международные стратегии экономического развития: Учебное пособие / Под ред. **Ю.В. Макогона**. К.: Знання, 2007. с. 71.

References.

1. **Sabluk, P.T.** (2005). *Ahropromyslovyi kompleks v systemi zovnishn'oeconomichnoyi diyal'nosti v Ukraini*. [Agro-industrial complex in the system of foreign economic activity in Ukraine]. NNTS IAE. Kyiv. Ukraine.
2. **Hayduts'kyu, A.** (2006). «Investment aspects of WTO accession for the agricultural sectors of Central and Eastern Europe». *Ekonomika Ukrainy*, No 7, pp. 83-91.
3. **Halushko, V.P., Dibrova, A.D. and Dibrova, L.V.** (2006). «Methodological and practical aspects of assessing the level of state support for agricultural producers in Ukraine». *Ekonomika APK*. No 3, pp. 3-15.
4. **Kropyvko, M.F.** (2006). «Methodical approach to the formation of organizational and economic mechanism of state support for agricultural development». *Ekonomika APK*. No 11, pp. 13-21.
5. **Poddyer'ochin, A.M., Bilyk, M.D., and Buryak, L.D.** (2004). *Finansy pidpryyemstv*. [Finance of enterprises]. KNEU. Kyiv. Ukraine.
6. **Rybak, S. and Lazernyk, L.** (2007). «Financial aspects of economic growth in Ukraine». *Ekonomika Ukrainy*. No 3, pp. 22-32.
7. **Skachek, N.YU.** (2007). «Statistical analysis of the effectiveness of state support of agricultural producers in Ukraine». *Efektynist' vykorystannya resursnoho potentsialu v umovakh staloho rozvytku sil'skoho hospodarstva*. Kharkiv, KHNAU, pp. 91-93.
8. **Shats'ka, S.** (2001). «Influence of the tax system on the financial condition of enterprises». *Visnyk Kyivivs'koho derzhavnogo universytetu tekhnolohiyi ta dizaynu*. No 2, pp. 5-10.
9. **Yaroshenko, F. O. and Heyets', V.M.** (2004). *Priorytety byudzhetnoyi polityky ta ekonomichne zrostannya v Ukraini*. [Priorities of budget policy and economic growth in Ukraine]. NDFI. Kyiv. Ukraine.
10. **Makohona, YU.V.** (2007). *Mezhdunarodnye stratehiyy ekonomicheskoho rozvytyya*. [International Strategies for Economic Development]. Znannya. Kyiv. Ukraine.

Abstract.

Kornietskyi O. The importance of state financial support of agrosector.

The importance and necessity of financial support for business entities in agriculture is due to the socio-economic and natural features of their operation and world experience in the development of the agro-industrial complex. The amount of state support depends on two main factors: the real need for such support for agriculture; financial capabilities of the state. The article considers the finances of the enterprise as the basis of the financial system of the country, as they significantly affect its financial condition, which requires improving the financial performance of economic entities of all forms of ownership in all areas of the agricultural sector. The finances of enterprises in various industries have certain general and specific features that must be taken into account when developing strategic plans. A common feature of corporate finance is that they express a set of economic (monetary) relations associated with the distribution of the value of gross domestic product. Specific features of corporate finance express monetary relations, which depend on the primary distribution of the value of gross domestic product, the formation and use of monetary income and decentralized funds. The need for state financial support is due not only to economic factors, but primarily to the functionality of agricultural production, which produces not only goods but also indispensable public goods (services) of a non-commercial nature, the most important of which are food security, economic conditions of rural population, peasant recovery, maintaining ecological balance, biodiversity conservation, sustainable development and poverty reduction.

Keywords: Financial resources, socio-economic processes, strategic priorities, agricultural sector, state financial support, financial regulation, budget investment.

Стаття надійшла до редакції 23.08.2020 р.

Бібліографічний опис статті:

Корнієцький О. В. Значення державної фінансової підтримки агросектора. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2021. № 2. С. 22-27.

Kornietskyi O. The importance of state financial support of agrosector. *Actual problems of innovative economy*. 2021. No. 2, pp. 22-27.